De Stasi liet geen middel onbenut

Nieuwe tentoonstelling over geheime dienst DDR in Berlijn

Achtergrond - 24 januari 2011

De Oost-Duitse geheime dienst beheerste het leven van de DDR-burgers tot in het absurde. Dat laat de nieuwe permanente tentoonstelling ‘Stasi’ in Berlijn zien. Deze expositie is nog steeds nodig, zei de Duitse bondspresident Christian Wulff bij de opening vorige week.

Zeker sinds het internationale succes van de film ‘Das Leben der Anderen’ zou je denken dat iedereen wel weet wel hoe vreselijk en alomtegenwoordig de Stasi was. Woningen volstoppen met afluisterapparatuur, mensen chanteren zodat ze wel moesten spioneren, hen dag en nacht volgen, filmen, willekeurig oppakken en vastzetten, stof waar ze op gezeten hadden bewaren als ‘geurproef’ - door de Stasi GK genoemd: *Geruchskonserve*: het is allemaal in de film te zien.

Toch zijn er “schrikbarend” veel mensen die terugblikken op de DDR en doen alsof de mensenrechten er niet ernstig werden geschonden, zei president Christian Wulff vorige week bij de opening van de nieuwe tentoonstelling ‘Stasi’ in Berlijn. Slachtoffers van het regime staan er tegenwoordig, zeker financieel, vaak slechter voor dan daders, aldus de president. Daar moet wat hem betreft luid en duidelijk weerwoord tegen worden geboden.

Angst voor de totale controle

De expositie, gemaakt door het Stasi-archief, toont bekende en minder bekende praktijken van de Oost-Duitse geheime dienst. Uitgestald in een expositieruimte zien zo’n *Geruchskonserve*, een potje met een lapje stof, en een kastje met vervalste West-Duitse stempels er een beetje knullig en amateuristisch uit. Toch overheerst als je de tentoonstelling verlaat vooral het beklemmende gevoel van totale controle en de angst die daarmee gepaard ging.

Dat is ook wat de expositie beoogt, zei Marianne Birthler, beheerder van de Stasi-archieven, bij de opening in Berlijn op 15 januari. Er zijn genoeg voormalige DDR-burgers die zeggen dat de Stasi geen invloed op hun leven heeft gehad, aldus Birthler. Maar de Stasi was overal. In bedrijven, op het sportveld, in alle culturele sectoren, in de kerk, het leger, op scholen en jeugdverenigingen en vaak zelfs binnen families.

Punkers, kerkbezoekers en voetbalfans

Op kleine schermpjes in de tentoonstellingsruimte zijn gedeeltes van video-opnames te zien. De Stasi filmde alles, uren- en dagenlang: groepen punkers die een beetje rondhingen en bier dronken. Bezoekers van een kerkdienst. Vakantiegangers op een parkeerplaats, op weg naar een ander Oostblokland. Daar konden ze tenslotte wel eens contacten met mensen uit het Westen hebben. Ook zijn er beelden van toeschouwers in een voetbalstadion in Gera te zien. Ze werden systematisch, stuk voor stuk, op beeld vastgelegd.

Nog grotesker is een schets van het voetbalstadion in Dresden uit 1974. Het Oost-Duitse Dynamo Dresden speelde daar tegen het West-Duitse HSV. Op de tekening is te zien hoe de Stasi het publiek onder controle wilde houden: onder de 28 duizend toeschouwers bevonden zich 1.936 Stasi-medewerkers. Zij moesten voorkomen dat DDR-burgers in contact kwamen met West-Duitse supporters of dat ze zouden juichen als HSV scoorde.

'Stille methodes'

De Stasi was de enige geheime dienst ter wereld die niet werd gecontroleerd of ingeperkt, staat te lezen in de tentoonstellingtekst. Het Ministerium für Staatssicherheit (MfS), zoals de dienst officieel heette, was alleen verantwoording schuldig aan de SED, de communistische partij die de macht had in de DDR.

In de loop van de tijd groeide de Stasi buitenproportioneel, vooral in de jaren zeventig. De periode van openlijk geweld, ontvoeringen uit het Westen en showprocessen was toen voorbij. De DDR wilde internationale erkenning, dus stapte de Stasi over op “stille methodes”. De vervolging en repressie vonden voortaan verborgen plaats en de “preventieve controle” werd uitgebreid. In 1989 had het MfS 91 duizend medewerkers in dienst. Daarnaast beschikte het over 189 duizend ‘Inoffizielle Mitarbeiter’ (IM), gewone burgers die hun landgenoten vrijwillig of gedwongen bespioneerden. Dat betekent met een bevolkingsaantal van bijna 17 miljoen dat er per 90 inwoners 1 IM was.

Rolling Stones

Met zes portretten van DDR-burgers die met de Stasi te maken kregen, geeft de tentoonstelling een beeld van de invloed van de geheime dienst op het dagelijks leven van gewone Oost-Duitsers. Een 18-jarige jongen die had gehoord dat de Rolling Stones in West-Berlijn direct aan de Muur zouden spelen en daar aan de Oostkant van wilde meegenieten, belandde zes weken in de gevangenis. Voor het maken van een kritische muurkrant zat een 21-jarige man bijna twee jaar vast. Een kunstenares en een vrouw die actief was in de vredesbeweging werden

tegengewerkt in hun werk of in hun persoonlijke relaties. De Stasi was zo diep in de levens van burgers doorgedrongen dat ze vriendschappen en relaties kon breken.

De expositieruimte is klein en de teksten - in het Duits en Engels - zijn kort. Toch geeft de nieuwe permanente tentoonstelling een gevarieerd en duidelijk beeld van de manier waarop de geheime dienst te werk ging. De expositie vervangt haar voorganger uit 1998, die inmiddels was gedateerd, en is in een ander, centraler gelegen gebouw te zien: direct naast Checkpoint Charlie en nabij het drukbezochte Topographie des Terrors over de misdaden van het naziregime. Het Stasi-archief hoopt hiermee ook veel toeristen te trekken.

De tentoonstelling 'Stasi' is te zien in de Zimmerstrasse 90/91 in Berlijn, vlakbij Checkpoint Charlie. Openingstijden: dagelijks van 10.00 tot 18.00 uur (niet op zon- en feestdagen)

Afbeeldingen kast met valse stempels en Stasi-kaartenbak: Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: https://duitslandinstituut.nl/artikel/2853/de-stasi-liet-geen-middel-onbenut